

Геннадій Корольов,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту історії України НАН України
Gennadii Korolov,
PhD in History,
Senior Research Fellow,
Institute of Ukrainian History of the NASU,
hennadiikorolev@gmail.com

**Концепція Української революції 1917-
1921 років у текстах польських істориків:
ставлення, традиція та історіографічний канон**
**The Vision of the Ukrainian Revolution (1917-
1921) in Researches of Polish Historians:
Position, Tradition and Historiographical Canon**

У статті проаналізовано основні оцінки та підходи польських істориків та інтелектуалів до концепції Української революції 1917-1921 років. Висвітлено формування інтелектуальної традиції ставлення до українського національного руху після 1923 року, що вплинула на подальші інтерпретації в офіційній історіографії УНР та сучасній польській історичній науці.

Ключові слова: Українська революція, польські історики, історіографічний канон, концепція

The article analyzes the main assessments and approaches of Polish historians and intellectuals regarding the conception of the Ukrainian revolution (1917-1921). Also author considers the intellectual traditions of self-description of the Ukrainian national movement after 1923, which influenced on further interpretation in

the official historiography of the Poland People's Republic and contemporary Polish historiography.

Kew words: *the Ukrainian revolution, Polish historians, historiographical canon, conception.*

Один з найбільших польських інтелектуалів ХХ ст., редактор паризького часопису “Kultura” Єжи Гедройць (1906-2000) писав, що “українська політика була частиною зусиль у справі національних інтересів польської держави”. Власне, так і сталося одразу після російської революції 1917 р., але після підписання Ризького мирного договору у березні 1921 р. політична і міжнародна ситуація різко змінилася. Ця зміна щодо “українського питання” була підтверджена рішенням Ради послів Антан-ти у 1923 р. про відновлення східних кордонів Польщі.

Тоді ж змінилися і дослідницькі пріоритети в середовищі польських істориків, які описували відповідні події на основі виправдання/пояснення східної політики II Речіпосполитої. Ця тенденція знайшла відображення у полеміці між представниками краківської історичної школи та неоромантиками щодо причин упадку Речі Посполитої та “особливої” цивілізаційної місії Польщі на сході Європи. Відомий історик, колишній намісник Галіції Міхал Бобжинський (1849-1935) відмічав, що “в стосунку до воскресіння польської держави є обґрунтованою, поза сумнівом, ревізія наших історичних поглядів”¹. Йому протирічив тогочасний професор Варшавського університету Оскар Галецький (1891-1973), котрий закликав до іншого: три народи (поляки, литовці й русини) не роз’єднані, але з’єднані воедино природою та історією². Якщо для першого вченого суттєвим та актуальним був перегляд історичного нарративу, то другий - використовував історію задля обґрунтування доцільності польської політики на сході Європи.

¹ Bobrzyński Michał, *Nasi historycy wobec wojny światowej* (Kraków, 1920), s. 36.

² Halecki Oskar, *Ekspansja i tolerancja [w:] Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku. Antologia*, (Kraków, 2012), s. 236–244.

Ця різниця важлива в контексті в'яснення оцінок польськими інтелектуалами та істориками концепції Української революції 1917-1921 рр. Тому формування майбутнього історіографічного канону відносно українських подій опиралося на ставлення до “українського питання” загалом. Лише після Другої світової війни та проголошення Польської Народної Республіки польські еміграційні кола пристали на позицію Гедройца щодо проблеми “східних кордонів” та почали змінювати своє ставлення до України та інших сусідніх країн. Формула про незалежні Білорусь, Литву і Україну (пол. ULB – Ukraina, Litwa, Białoruś), пропагована ще у 1930-х роках в середовищі польських консерваторів та пілсудчиків, знайшла поважну і відкриту політичну та інтелектуальну підтримку після встановлення комуністичного режиму.

На переконання українських дослідників, історія Української революції 1917-1921 рр. має усі ознаки наукової концепції: “провідну ідею – відродження та консолідація української нації для творення власної держави; історичний час – добу 1917-1921 рр.; провідного рушія національного і соціального прогресу – український етнос і його політичну еліту; систему аргументації, яка спирається на ґрунтовну історіографічну спадщину та потужну джерельну базу (архівний, археографічний, мемуарний та інші сегменти)”³.

Спочатку слід відмітити, що Українська революція 1917-1921 рр. завжди перебувала у полі зору польських дослідників, але радше як аналіз її окремих історичних подій та явищ, а не наукова концепція. Тому мета цієї статті - дослідити сприйняття концепції Української революції у текстах польських істориків та інтелектуалів, а також з'ясувати питання - чому більшість формулювань та визначень, вироблених українськими дослідниками, скептично оцінюються ними. Досі в польській історіографії немає спеціального дослідження щодо концепції Української

³ Нариси історії Української революції 1917-1921 років, Кн. 1, В.Ф. Верстюк (керівник авт. колективу), (Київ, 2011), с. 7.

революції 1917-1921 рр., хоча наявна значна кількість солідних досліджень присвячених її окремим сюжетам (на деяких з них більш детально зупинимося нижче)⁴.

Різні табори польського національного руху, а після відновлення незалежності в 1918 р. політичні еліти, по-різному оцінювали та осмислювали події, що відбувалися на українських землях після розпаду Російської і Габсбурзької імперій. Можна твердити, що спільним знаменником було лише розуміння українського національного руху як знаряддя *Realpolitik* та України як плацдарму боротьби проти російського імперіалізму і більшовизму. Тобто переважало переконання, що українська державність мусить стати одним з “бастіонів” перед загрозою зі Сходу.

Спочатку ця історіографічна позиція знайшла відображення у творах Леона Василевського (1870-1936), близького соратника Юзефа Пілсудського, першого міністра закордонних справ Польщі та відомого публіциста. В цьому ж контексті відбувалося активне обговорення польсько-українських взаємин на шпальтах “*Biuletyn Polsko-Ukraiński*” в 1932-1938 рр., де його редактор Владзімеж Бончковський (1905-2000) розглядав українське питання на основі твердого прагматизму⁵. Він зумів синтезувати загальне сприйняття українського руху в категоріях польської *Realpolitik*. Суть цього погляду полягає у відомій тезі “без вільної України – немає вільної Польщі”, що спочатку сприймалася як політичне гасло, а згодом стало змістовним кредо польської

⁴ Наприклад див.: Bruski Jan Jacek, *Petlurowcy. Centrum Państwowe Ukrainńskiej Republiki Ludowej na wychodźstwie, 1919-1924*, wyd. 1 (Kraków, 2000), 600s.; Adamski Łukasz, *Nacjonalista postępowy, Mychajło Hruszewski i jego poglądy na Polskę i Polaków* (Warszawa, 2011), 374s.; Stoczewska Barbara, *Ukraina i Ukraińcy w polskiej myśli politycznej. Od końca XIX wieku do wybuchu II wojny światowej* (Kraków, 2013), 390s.

⁵ Kornat Marek, *O polsko-ukraiński dialog polityczny. Idee programowe „Biuletynu Polsko-Ukraińskiego” (1932–1938)* [w:] Giedroyc a Ukraina. *Ukraińska perspektywa Jerzego Giedroycia i środowiska paryskiej Kultury*, studia pod red. Magdaleny Semczyszyn i Mariusza Zajączkowskiego (Warszawa-Lublin-Szczecin, 2014), s. 28-63.

східної політики⁶. Ідеологічне оперття ця концепція мала у міфі *antemurale*, відповідно до якого історична місія Речі Посполитої потрактовується як “останній бастион” Заходу і латинської цивілізації перед “варварським” Сходом. В умовах розпаду європейських імперій та закінчення Першої світової війни така роль відводилася “азіатській” та “деспотичній” Росії, адже її відродження як імперії може нести загрозу існуванню польської державності. Визнання російськими ліберальними діячами, а після жовтня 1917 р. також більшовиками права Фінляндії та Польщі на національне самовизначення скептично сприймалося в середовищі польських політичних та інтелектуальних кіл. Такий погляд становив сутність польської східної політики, коли позбавлення імперськості Росії можливе лише за умови створення незалежних Білорусі та України. Ця ідея, висунута ще німецькими військовими та політичними діячами, повсякчас використовувався лідерами відновленої Польщі задля обґрунтування концепції “історичних прав” Речі Посполитої на сході Європи та боротьби з російським імперіалізмом⁷.

Цієї інтерпретаційної парадигми трималося більшість польських консерваторів та пілсудчиків. На початку 1930-х років польський інтелектуал Адольф Бохенський (1909-1944) уперше вжив поняття “Українська революція” у науковому дослідженні щодо націо- та державотворчих процесів на українських землях після Першої світової війни. Утім, основною причиною її поразки уважав українсько-польський конфлікт на західноукраїнських землях⁸. Погляди Бохенського віддзеркалювали тодішне

⁶ Faryś Janusz, *Koncepcje polskiej polityki zagranicznej 1918-1939* (Warszawa, 1981), 415s.

⁷ „Lad wersalski” w Europie Środkowej, Konferencja naukowa w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie 2-3 grudnia 1969 r., pod red. Janusza Żarnowskiego (Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971), 167s.; Nowak Andrzej, *Polska i trzy Rosje. Studium polityki wschodniej Józefa Piłsudskiego* (do kwietnia 1920 roku), (Kraków, 2008), 646s.

⁸ Bocheński Adolf, *Z historiografii rewolucji ukraińskiej. Od Chrystjuka do Szuchewicza*, „Przegląd Współczesny”, 1931, rok 10, tom 36, s. 68-86.

сприйняття українського державотворення, у якому саме галицький чинник відіграв фатальну роль. Договір Української Галицької Армії з генералом А. Денікіним він назвав “зрадою”, що наблизила поразку української боротьби⁹.

Відому працю Павла Христюка про Українську революцію назвав “наївною”, а “Відродження нації” Володимира Винниченка - перенасиченою ультрачервоними декламаціями, спогади генерала Всеволода Петріва – першорядним джерелом та ін.¹⁰ Загалом, Бохенський відмічав, що на тогочасний розвиток історіографії Української революції впливала боротьба між націоналістичною (українські соціалісти) і “державницькою” концепцією (П. Скоропадський і Д. Дорошенко)¹¹. Одначе, студія польського інтелектуала була скоріше джерелознавчим дослідженням, аніж історіографічним. Під кінець 1930-х рр. Бохенський відійшов під прометеїзму і озвучував положення майбутньої доктрини Гедройца, проте, що Польща не може забезпечувати цілісність своїх кордонів за рахунок одного зі своїх сусідів.

Речники прометейського руху в Польщі визнавали за Україною та іншими поневоленими народами право на створення національних держав, що вплинуло на переоцінку ставлення до українського національного руху в 1917-1921 рр. У витоків цього “перелому” стояв згаданий вище Леон Василевський, який ще в 1918 р. визнавав важливість проголошення Української Народної Республіки, що “матиме велику небезпеку зі сторони Великоросії”¹². Поряд з цим, події українського державотворення не оцінювалися ним як національна або національно-визвольна революція. Для Василевського, як переконаного соціаліста, розвиток національних рухів в колишній Російській імперії був вислідом падіння самодержавства. Зрозуміло, що національне питання роз’їдало з середини імперію Романових, але, знову ж та-

⁹ Ibidem, s. 85.

¹⁰ Ibidem, s. 71, 72, 73.

¹¹ Ibidem, 78.

¹² Wasilewski Leon, Ukraińska Republika Ludowa, „Kultura Polski”, 1918, nr 7, s. 118.

ки, для польського публіциста це процес соціальних перетворень, а вже потім національного визволення.

У середині 1930-х рр. Василевський продовжував розвивати концепцію польської *Realpolitik* на сході Європи. На його переконання, “майбутнє українського народу залежне від загального укладу сил в Східній Європі” і визнання українського питання на міжнародному фронті зможе забезпечити відроджену польську державу від загрози німецького і російського імперіалізму¹³. Тобто Василевський подав розширену візію “гри за Україну”, яку проводив Пілсудський проти більшовиків у 1920 р.¹⁴ Це ж згодом і відмічав близький соратник маршала і безпосередній учасник тих подій Богуслав Медзінський (1891-1972), який допускав, що “якби у 1920 р. вдалося створити федеративну Річ Посполиту з Україною включно, то не прийшов би на зміну імперіалізму Романових більшовицький червоний імперіалізм”¹⁵.

Увесь цей загальний фон сприяв формуванню відповідного ставлення польських істориків до подій, що названі українськими сучасниками та істориками Українською революцією 1917-1921 рр. Аналогічні процеси на польських землях сприймалися в тодішньому суспільстві як війна за незалежність, “відновлення незалежної Польщі”, “відбудова Польщі”¹⁶. Аргументація польських сучасників та істориків зрозуміла: після 123 років неволі Польща відновлює державність, а задля її скріплення, війна є неминучою. Зрозуміло, що про ніяку соціалістичну, а тим більше - національну або національно-демократичну революцію мова не йшла. Бо в уявленні польських еліт та сучасників боротьба за незалежність не має нічого спільного з хаосом, породженим

¹³ Wasilewski Leon, *Kwestja ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe*, Instytut Badania Spraw Narodowościowych (Warszawa, 1934), s. 132.

¹⁴ Корнат Марек, Прометеїзм – польська візія перебудови Східної Європи, „Україна модерна», 2010, № 17(6), с. 133-134.

¹⁵ Miedziński Bogusław, *Polityka Wschodnia Piłsudskiego*, „Zeszyty historyczne” (Paryż, 1975), t. 31(252), s. 11.

¹⁶ Jędrzejewicz Waclaw, *Rola Józefa Piłsudskiego w odbudowie i umacnianiu państwa polskiego* (Warszawa, 2013), 214s.

російською революцією 1917 р. Такого кшталту формулювання були переважаючими в оцінці подій на сході Європи, про що свідчать джерела сучасників, наприклад, щоденник відомого польського географа, експерта польської делегації на Паризькій мирній конференції Євгеніуша Ромера (1871-1954)¹⁷, науково-публіцистичні праці Леона Василевського¹⁸ та ін.

Щоб зрозуміти дискусійну проблему несприйняття польськими істориками концепції Української революції 1917-1921 рр. звернемося до праць американського історика Романа Шпорлюка (1933). Адже аналіз контексту формування відповідного ставлення та оцінок неможливий без з'ясування природи українсько-польських відносин після падіння імперій. Шпорлюк переконує, що існувала третя фаза польської історії після 1795 р., коли від "триєдиної" формули формування польської нації (яка засновалася на ягеллонському міфі та ідеї про польську політичну та історичну націю) поступово почали відмовлятися на користь вужчої польської етнічної та політичної ідентичності, натомість дві інші нації (українців та литовців) розглядали частиною майбутньої федеративної держави¹⁹. Тому під час четвертої фази, що припадає на 1914-1923 рр., відбулося створення нової польської держави та модерної нації.

Виходячи з цього, Шпорлюк розглядає зіткнення українського і польського національних проєктів, що формувалися на етнічній та лінгвістичній основі, а також уявленнях про власні "історичні права"²⁰. Цей процес реалізовувався у формі боротьби за території, які кожна зі спільнот уважала своїми "історичними землями". Ця думка американського історика дозволяє поставити питання про напрями, цілі та перспективи національ-

¹⁷ Див.: Romer Eugeniusz, *Dziennik, 1914-1918* / Wstęp Piotr Łossowski (Warszawa, 1995), 646s.; Romer Eugeniusz, *Dziennik, 1919-1923* (Warszawa, 1995), 592s.

¹⁸ Wasilewski Leon, *Drogi porozumienia. Wybór pism* (Kraków, 2001), 213s.

¹⁹ Шпорлюк Роман, *До дискусії про польсько-українські взаємини 1918 р.* [в]: Шпорлюк Р. *Формування модерних націй. Україна, Росія, Польщі* (Київ, 2013), с. 377.

²⁰ *Ibidem*, с. 376.

ної боротьби. Якщо для поляків – це державність, відродження Речі Посполитої та укріплення Польщі як національної держави, то для українців – це різні державні проекти незалежної України та її формування як національної держави (соціалістичний, гетьманський, ліберально-консервативний та ін.). Як бачимо, наявна кардинальна різниця, якщо поляки чітко розуміли якою вони бачать Польщу, то в середовищі українського руху ці суперечності щодо моделі державності відіграли одну з фатальних і вирішальних ролей у її поразці. Ставлення до будь-якої української державності у середовищі польських еліт залежало від того, яка країна вважалася більшою загрозою для існування відновленої Польщі: Росія чи Німеччина²¹.

Виникнення концепції Української революції 1917-1921 рр. варто розглядати саме у цьому контексті - пошуку адекватного позначення формування і поразки української державності, а також появи модерної національної ідентичності. Зрозумілий науковий аналіз тих подій був замінений мовою опису, що притаманна політичній риториці та ідеологічним дискусіям. Як наслідок, виникли концепції на кшталт “Визвольні змагання, 1917-1921/23” або “Національно-визвольні змагання”, що генеалогічно подібні до парадигми “Великого Жовтня та громадянської війни на Україні”. Про цю схожість в інтерпретаціях писав вищезгаданий Роман Шпорлюк у своїй рецензії на збірник “The Ukraine, 1917-1921” під редакцією Тараса Гунчака²².

Формування такої “апологетичної” концепції подій 1917-1921 рр. можна розглядати як спробу укорінити уявлення про національну і визвольну боротьбу, наслідком якої став потужний “державницький здвиг” (Василь Кучабський). Очевидно, що по-іншому не могло і бути в умовах міжвоєнної Європи, однак ця характеристика показує чому концепція Української революції перемогла в середовищі українських істориків та інтелектуалів.

²¹ Ibidem, с. 385.

²² Szporluk Roman, Review, “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States. 1978-1980”, vol. XIV, № 37-38, p. 267-271.

лів, і чому була приречена на несприйняття в сусідніх національних історіографіях. Відомо, що польські сучасники тих подій досить критично описували процес українського державотворення, характеризуючи його як “бурю зі Сходу” і відголос російської революційної анархії²³. Відхід від таких різких оцінок відбувся лише після польсько-більшовицької війни та Realpolitik у східній політиці. Можна вести мову про дві традиції опису Української революції у міжвоєнній Польщі: перша сприймала ідею української державності²⁴, а друга – полишала Україну в орбіті російського впливу²⁵. Підписання Ризького миру 1921 р. і визнання радянської України Польщею у вересні 1920 р. трактувалося як акти, що спрямовані на зупинення “більшовицької навали” на Європу. Фактично ці погляди відображали різні геополітичні преференції та варіанти вирішення “східного питання” двох напрямів польського національного руху: незалежників (Ю. Пілсудський) та національних демократів (Р. Дмовський). Як і в міжвоєнній Польщі, так в після Другої світової війни вони впливали на мову опису події на сході Європи у 1917-1923 рр. та визначали різне ставлення до Росії. Крім того, варто розрізнити дві області вивчення: дослідження української проблематики і українофільську думку в міжвоєнній Польщі. До перших слід віднести суто наукові студії, а до других також різноманітні науково-публіцистичні праці, які відображали рівень обговорення будь-якої теми. Тому задля розуміння сприйняття концепції Української революції 1917-1921 рр., яка зрозуміло була витвором її творців та сучасників, неможливо уяснити появу подаль-

²³ Dunin-Kozicka Maria, *Burza od Wschodu: wspomnienia z Kijowszczyzny (1918-1920) / z przedm. St. Estreichera*, (Warszawa, 1929), 360s.

²⁴ Charaszkiwicz Edmund, *Przebudowa Wschodu Europy. Materiały do polityki wschodniej Józefa Piłsudskiego w latach 1893-1921*, „Niepodległość”, Nowy Jork, t. V, 1955, s. 125-167; Charaszkiwicz Edmund, *Przebudowa Wschodu Europy. Fragmenty faktów z lat 1917-21*, „Niepodległość”. Nowy Jork. t. IX, 1974, s. 229-285.

²⁵ Dmowski Roman, *Świat powojenny i Polska* (Wrocław, 1999), s. 144-145.

ших інтерпретації польських істориків, як офіційної науки ПНР, так і сучасних.

Однією з перших удалих спроб описати події Української революції 1917-1921 рр. у польській історіографії була книжка Оскара Галецького “Borderlands of Western civilization. A History of East Central Europe”²⁶. Його мотив висвітлити історичні процеси у Центрально-Східній Європі гранично зрозумілі: встановлення комуністичних режимів після Другої світової війни спонукали по-новому осмислити минуле “нових” націй між Німеччиною і Росією, між “двох імперіалізмів”²⁷. Сутність нового світопорядку і причини переділу Європи на капіталістичний і соціалістичний блоки стали центральним дослідницьким завданням.

Як відомо, до війни Галецький був професором історії Східної Європи Варшавського університету, а на час видання праці у 1952 р. – займав аналогічну посаду в Фордгемському університеті у Нью-Йорку. Для нього більшість українських і білоруських земель, належали до давньої Речі Посполитої, будучи пов’язаними із західними політичними традиціями та цінностями. Звідси інтерес до України та українців як окремого народу. Тим самим, Галецький прагнув деконструювати в американській історіографії панівний дискурс про Східну Європу як “споконвічно російські землі”. Тому більшу частину етнічних українських земель він включав до власної концепції “двох Центральних Європ” та історичного регіону Центрально-Східної Європи, однак лише за умови їх звільнення з-під російського імперіалізму.

По суті, Галецький зробив історіографічне визнання України на основі розвитку національної самоідентифікації у Центрально-Східній Європі, яка досягла апогею після падіння Габсбурзької та Російської імперії²⁸. Адже опісля, на його переконання, почався потужний сепаратистський рух українців, коли була

²⁶ Halecki Oskar, *Borderlands of Western Civilization. A History of East Central Europe* (New York, 1952), pp. 503.

²⁷ *Ibidem*, p. 355.

²⁸ *Ibidem*, p. 412-

“створена Центральна Рада на чолі з Михайлом Грушевським і видано I Універсал, що оголосив автономію України у складі Росії”²⁹. Такі оцінки українського руху мали своє опертя в оцінці процесу дезінтеграції імперії. У підсумку, на початку 1918 р. видано IV Універсал, де проклямовано “ідею повної незалежності не лише для українців, але й усіх національностей колишньої імперії”³⁰. Галецький не використовував поняття “Українська революція”, при цьому розглядаючи створення УНР як один із виявів державотворення у Центрально-Східній Європі.

У міжвоєнній Польщі сформувалася власна концепція трактування революції на сході Європи, яка істотно різнилася від західної історіографічної традиції³¹. Сутність власне польського погляду на російську революцію 1917 р. найбільш повно викладена у фундаментальній книзі “Od białego caratu do czerwonego” президента міністрів (листопад 1917-лютий 1918 рр.) і впливового історика Яна Кухажевського (1876-1952)³². На його переконання, хоча царську Росію складно ототожнювати з більшовицькою, однак саме більшовизм являється специфічним російським явищем. Кухажевський описував російське “варварство”, що трансформувалося в абсолютизм, тому російська державна традиція завжди мала імперський характер. Зрозуміло, що Україна та український національний рух не були, й не могли стати, предметом спеціального аналізу в цій праці. Важливе інше: оцінки Кухажевського справили значний вплив на майбутні советологічні дослідження польських еміграційних та американських істориків. Тут слід згадати імена Річарда Пайпса (1923)³³ і

²⁹ Ibidem, p. 364-365.

³⁰ Ibidem.

³¹ Nowak Andrzej, A “Polish Connection” in American Sovietology, Or the Old Homeland Enmities in the New Host Country Humanities, “Ab Imperio”, 2007, nr 4, p. 237-259.

³² Kucharzewski Jan, Od białego do czerwonego caratu (Veritas Foundation Publication, 1989) 482s.

³³ Pipes Richard, Rewolucja rosyjska, przeł. T. Szafar (Warszawa 2014), 970s.; tenże, Komunizm, faszizm i narodowy socjalizm, [w:] tegoż, Rosja, komunizm i

Піотра Вандича (1923)³⁴. На їх думку, революційні події на українських землях виникли внаслідок російської революції. Виходячи з цього, Українська революція являється скоріше ідеологічним конструктом, аніж реальним історичним процесом. Тому українські державні проекти можна поставити в один ряд з аналогічними процесами по всій бувшій імперії Романових. Ця інтерпретаційна лінія стала основою для американської соціології, репрезентованої вихідцями з міжвоєнної Польщі. Власне вплив цієї позиції помітний у більшості сучасних наукових дослідженнях, що присвячені українській проблематиці 1917-1921 рр.

Зі зрозумілих причин будь-який розгляд концепції Української революції 1917-1921 рр. в офіційній історіографії ПНР був на узбіччі дослідницьких пріоритетів та піддавався науковому остракізмові³⁵. Втім, середовище крайової історіографії не можна розглядати як певну цілісність. Осібне місце щодо вивчення східної політики II Речіпосполитої займала “школа Генріка Яблонського³⁶”, до якої належали: Алекси Деруга, Юзеф Левандовський, Артур Леванда, Сергіуш Мікулич³⁷. Власне, її представники трималися інтерпретації події, що увійшли до канону

świat. Wybór esejów, przeł. A. Nowak, S. Czarnik (Kraków 2002), s. 26-81. Хоча Річард Пайпс і відкидає будь-які припущення про інтелектуальні “запозичення” з праці Кухажевського (Nowak Andrzej, A “Polish Connection” in American Sovietology, Or the Old Homeland Enmities in the New Host Country Humanities, “Ab Imperio”, 2007, nr 4, p. 248.)

³⁴ Wandycz Piotr, *Soviet-Polish Relations, 1917–1921*, (Harvard Press, 1969), 403p.; tenże, *Z zagadnień współpracy polsko-ukraińskiej w latach 1919-1920* [w:] Wandycz Piotr, *Polska a zagranica* (Paris, 1986), s. 18-39.

³⁵ Див.: Lewandowski J. *Imperializm słabości. Kształtowanie się koncepcji polityki wschodniej piłsudczyków 1921-1926* (Warszawa 1967), 228s.

³⁶ Генрік Яблонський (пол. Henryk Jabłoński) (1909-2003) – знаний польський історик та комуністичний діяч.

³⁷ Piśuliński Jan, *Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego* [w:] Józef Piłsudski: *wyobrażenia i dzieło polityczne*. Pod redakcją J. Michnika i A. Nowaka, (Kraków, 2006), s. 52.

Української революції, однак, не використовуючи цього самого визначення³⁸.

Після 1989 р. польські історики продовжували описувати події Української революції на основі підходів та оцінок, вироблених у міжвоєнний період, у середовищі паризького часопису “Kultura” та американській советології³⁹. Власне, усе це вплинуло на відповідне пасивне сприйняття самої концепції революції, яка інтерпретувалася як історіографічний витвір українських дослідників. У 1997 і 1998 рр. були опубліковані переклади статей Ярослава Грицака “Dlaczego doznała porażki rewolucja ukraińska?” і “Ukraińska rewolucja 1914-1923. Nowe interpretacje”⁴⁰. Однак, ці тексти залишилися не поміченими і не викликали якої-небудь дискусії серед польських дослідників.

Задля описання історії Української революції 1917-1921 рр. варшавський історик Владзімеж Менджецький використав поняття „національна революція”⁴¹. Це, очевидно, мало би донести польському читачеві зміст і логіку події, які її становлять. У підсумку, він робить важливий висновок про те, що поразка революції мали три доленосних результати: тема української державності стала найважливішим політичним питанням у Європі, постулат власної державності став основним для всього українського національного руху, а після встановлення радянської влади на українських землях, більшовики мусили піти на значні поступки у сфері культури і управління (політика українізації)⁴².

³⁸ Deruga Aleksy, *Polityka wschodnia Polski wobec ziem Litwy, Białorusi i Ukrainy (1918-1919)* (Warszawa, 1969), 330s.

³⁹ Skrukwa Grzegorz, *Formacje wojskowe ukraińskiej „rewolucji narodowej” 1914-1921* (Toruń 2008), 717s.; Wsocki Roman, *Na progu nowej Ukrainy - ukraińska idea narodowa w latach 1914-1921. Dążenia niepodległościowe i porażka ukraińskiej rewolucji*, “Res Historica”, tom 22, 2006, s. 157-194.

⁴⁰ Hrycak Jarosław, *Dlaczego doznała porażki rewolucja ukraińska?* „Wiadomości Historyczne” 40 (1997), nr 3, s. 139-146; tegoż, *Ukraińska rewolucja 1914-1923. Nowe interpretacje*, „Przegląd Wschodni” 5 (1998), z. 2, s. 217-235.

⁴¹ Mędrzecki Włodzimierz, *Ukraińska rewolucja narodowa 1917-1921, „Mówią wieki”*, nr 12 (439), grudzień 1995, s. 33-38.

⁴² *Ibidem*, s. 38.

Загалом цей погляд представлений також у опублікованій в 2006 р. книзі “Ukraina” авторства Анджея Хойновського (1945) і Яна Яцка Бруського (1969), де відповідний розділ носить назву “Боротьба за незалежність (1917-1920)”⁴³.

Відмова від марксистських підходів та радянської методології, процес “націоналізації” історії в 1990-х рр. та спроби деконструкції панівного російськоцентричного дискурсу української історії вважалися причинами новітнього обґрунтування концепції Української революції 1917-1921 рр. Слід підкреслити, що польські історики не використовують патетичних та ідеологічних визначень тих подій на зразок “національно-визвольні змагання”⁴⁴. Цікаво, що домінує власне формулювання “українська національна революція”, що мало би підкреслити її істотну відмінність від російської революції, яка трактується радше соціальною.

Відтак, концепція Української революції 1917-1921 рр. обґрунтована українськими істориками не сприймається більшістю польських дослідників. Лише кілька (краківський дослідник Ян Яцек Бруський, варшавський історик Влодзімеж Менджецький) розглядає її як історіографічне явище, або інструмент опису подій тогочасної української історії. Послугування поняттям “Українська революція” немає сталої традиції, а радше залишається слабо зрозумілим і окресленим для польських істориків. Використання цієї дефініції детерміновано кількома факторами: це особистий вибір дослідника, історіографічне прийняття парадигми Української революції 1917-1921 рр. і самостійний об’єкт вивчення. Польські історики використовують найрізноманітніші формулювання, такі як “період Української Народної Республіки”, “Українська держава П. Скоропадського”, “до-

⁴³ Chojnowski Andrzej, Bruski Jan Jacek, Ukraina. Wyd. 2 uzup. (Warszawa 2006), s. 27-64.

⁴⁴ Pisuliński Jan, Nie tylko Petlura. Kwestia ukraińska w polskiej polityce zagranicznej 1918-1923 (Wrocław 2004), 444s.

ба Західно-Української Республіки” та ін. Власне, усе те, що дозволяє охарактеризувати Українську революцію як війну за незалежність, а не певний революційний процес, який більше пов’язаний з радянською історіографічною спадщиною. Саме в цьому аспекті таке наслідування з боку українських істориків потрактовується як українськоцентричний націоналізований підхід.

References

Żarnowski Janusz. (Red.). (1971) „Lad wersalski” w Europie Środkowej, Konferencja naukowa w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie 2-3 grudnia 1969 r. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk. [in Polish]

Adamski Łukasz. (2011) Nacjonalista postępowy, Mychajło Hruszewski i jego poglądy na Polskę i Polaków. Warszawa: PWN. [in Polish]

Bobrzyński Michał. (1920) Nasi historycy wobec wojny światowej. Kraków. [in Polish]

Bocheński Adolf. (1931) Z historiografii rewolucji ukraińskiej. Przegląd Współczesny. Rok 10. Tom 36, 68-86. [in Polish]

Bruski Jan Jacek (2000) Petlurowcy. Centrum Państwowe Ukraińskiej Repyśhhdubliki Ludowej na wychodźstwie, 1919-1924 (wyd. 1). Kraków. [in Polish]

Charaszkiwicz Edmund. (1974). Przebudowa Wschodu Europy. Fragmenty faktów z lat 1917-21. Niepodległość. Nowy Jork. T. IX, 229-285. [in Polish]

Charaszkiwicz Edmund (1955). Przebudowa Wschodu Europy. Materiały do polityki wschodniej Józefa Piłsudskiego w latach 1893-1921. Niepodległość. Nowy Jork. T. V, 125-167 [in Polish]

Chojnowski Andrzej, Bruski Jan Jacek (2006). Ukraina. (wyd. 2 uzupełn.) Warszawa. [in Polish]

Deruga Aleksy. (1969). Polityka wschodnia Polski wobec ziem Litwy, Białorusi i Ukrainy (1918-1919). Warszawa. [in Polish]

Dmowski Roman. (1999). Świat powojenny i Polska. Wrocław. [in Polish]

Dunin-Kozicka Maria. (1929). Burza od Wschodu: wspomnienia z Kijowszczyzny (1918-1920) / z przedm. St. Estreichera. Warszawa. [in Polish]

Faryś Janusz. (1981). *Koncepcje polskiej polityki zagranicznej 1918-1939*. Warszawa. [in Polish]

Halecki Oskar. (2012). *Ekspansja i tolerancja. Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku. Antologia*. Kraków, 236–244. [in Polish]

Halecki Oskar. (1952). *Borderlands of Western Civilization. A History of East Central Europe*. New York. [in English]

Jędrzejewicz Waław. (2013). *Rola Józefa Piłsudskiego w odbudowie i umacnianiu państwa polskiego*. Warszawa. [in Polish]

Kornat Marek. (2014). *O polsko-ukraiński dialog polityczny. Idee programowe „Biuletynu Polsko-Ukraińskiego” (1932–1938). Giedroyc a Ukraina. Ukraińska perspektywa Jerzego Giedroycia i środowiska paryskiej Kultury, studia pod red. Magdaleny Semczyszyn i Mariusza Zajączkowskiego*. Warszawa-Lublin-Szczecin, 28-63. [in Polish]

Kucharzewski Jan. (1989). *Od białego do czerwonego caratu*. Veritas Foundation Publication. [in Polish]

Lewandowski J. (1967). *Imperializm słabości. Kształtowanie się koncepcji polityki wschodniej piłsudczyków 1921-1926*. Warszawa. [in Polish]

Mędrzecki Włodzimierz. (1995). *Ukraińska rewolucja narodowa 1917-1921*. *Mówią Wieki*. Nr 12 (439), 33-38. [in Polish]

Miedziński Bogusław. (1975). *Polityka Wschodnia Piłsudskiego*. *Zeszyty Historyczne*. Paryż. 31(252), 11[in Polish]

Nowak Andrzej. (2007). *A “Polish Connection” in American Sovietology, Or the Old Homeland Enmities in the New Host Country Humanities*. *Ab Imperio*. 4, 237-259. [in English]

Nowak Andrzej. (2008). *Polska i trzy Rosje. Studium polityki wschodniej Józefa Piłsudskiego (do kwietnia 1920 roku)*. Kraków. [in Polish]

Pipes Richard. (2014). *Rewolucja rosyjska*, przeł. T. Szafar. Warszawa.

Pipes Richard. (2002). *Komunizm, faszyzm i narodowy socjalizm. Tegoż. Rosja, komunizm i świat. Wybór esejów*. Przeł. A. Nowak, S. Czarnik. Kraków, 26-81. [in Polish]

Pisuliński Jan. (2004). *Nie tylko Petlura. Kwestia ukraińska w polskiej polityce zagranicznej 1918-1923*. Wrocław. [in Polish]

Pisuliński Jan. (2006). *Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego. Józef Piłsudski: wyobrażenia i dzieło polityczne*. Pod redakcją J. Michnika i A. Nowaka. Kraków. [in Polish]

Romer Eugeniusz. (1995). Dziennik, 1914-1918 / Wstęp Piotr Łossowski. Warszawa. [in Polish]

Romer Eugeniusz. (1995). Dziennik, 1919-1923. Warszawa. [in Polish]

Skrukwa Grzegorz. (2008). Formacje wojskowe ukraińskiej „rewolucji narodowej” 1914-1921. Toruń. [in Polish]

Stoczewska Barbara. (2013). Ukraina i Ukraińcy w polskiej myśli politycznej. Od końca XIX wieku do wybuchu II wojny światowej. Kraków. [in Polish]

Szporluk Roman. (1978-1980). Review. The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States. 1978-1980. Vol. XIV. № 37-38, 267-271. [in English]

Wandycz Piotr. (1969). Soviet-Polish Relations, 1917–1921. Cambridge: Harvard Press. [in English]

Wandycz Piotr. (1986). Z zagadnień współpracy polsko-ukraińskiej w latach 1919-1920. Wandycz Piotr, Polska a zagranica. Paris, 18-39. [in Polish]

Wasilewski Leon. (2001). Drogi porozumienia. Wybór pism. Kraków. [in Polish]

Wasilewski Leon. (1934). Kwestja ukraińska jako zagadnienie międzynarodowe, Instytut Badania Spraw Narodowościowych. Warszawa. [in Polish]

Wasilewski Leon. (1918). Ukraińska Republika Ludowa. Kultura Polski. Nr 7, 118. [in Polish]

Wysocki Roman. (2006). Na progu nowej Ukrainy - ukraińska idea narodowa w latach 1914-1921. Dążenia niepodległościowe i porażka ukraińskiej rewolucji. Res Historica. Tom 22, 157-194. [in Polish]

Kornat Marek (2010) Prometeizm – pol'ska viziia perebudovy Skhidnoi Yevropy. Ukraina moderna. № 17(6), 133-134. [in Ukrainian]

V. F. Verstiuk (kerivnyk avt. kolektyvu). (2011). Narysy istorii Ukrain's'koi revoliutsii 1917-1921 rokiv. Kn. 1. Kyiv. [in Ukrainian]

Shporliuk R. (2013). Do dyskusii pro pol's'ko-ukrains'ki vzaiemyny 1918 r. Shporliuk R. Formuvannia modernykh natsij. Ukraina, Rosiia, Pol'schi. Kyiv. [in Ukrainian].